

Максим Каранфиловски

Глаголскиот вид во негираните форми на императивот во македонскиот и во словачкиот јазик

The Verbal Aspect of the Negative Imperative Forms in the Macedonian and in the Slovak Language

Abstract: KARANFILOVSKI, Maksim. *The Verbal Aspect of the Negative Imperative Forms in the Macedonian and in the Slovak Language.* In the Macedonian language, the imperative forms of perfective verbs are very limited – some forms are fully lexicalized and others have stylistic nuances and are used for giving recommendations or warnings. In Macedonian and in Slovak, the negative imperative forms are very often used in the daily press, especially in commercials and in listings, in different sorts of headlines which include giving advices in any way or texts that contain instructions, directions, recommendations or warnings. In this paper we will focus specifically on the verbal aspect of the negative imperative forms in the Macedonian language, that are used for giving advice, recommendation or warning and then we will compare them with similar forms in Slovak.

Key words: imperative, negation, verbal aspect, Macedonian, Slovak

Апстракт: КАРАНФИЛОВСКИ, Максим. *Глаголскиот вид во негираните форми на императивот во македонскиот и во словачкиот јазик.* Во македонскиот јазик императивните форми од свршени глаголи се мошне ограничени – некои форми се целосно лексикализирани, а други имаат стилска нијансираност на искажување услов со совет, препорака или предупредување. Интересни се негираните форми на императивот и глаголскиот вид во нив. Тие се употребуваат со значење на совет, препорака или предупредување. Овие функции и употребата на глаголскиот вид во нив во македонскиот јазик се споредуваат со соодветните во словачкиот јазик.

Клучни зборови: императив, негација, глаголски вид, македонски јазик, словачки јазик

За состојбите со негираниот императив во современиот македонски јазик пишуваат Блаже Конески и Кирил Конески. Според нив бројот на свршените глаголи што се употребуваат со негиран императив е прилично ограничен и се сведува главно на неколку глаголи кои се јавуваат во ваков контекст: *даде, убие, биде, рече, умре, стапи, изгори се, набодни, стори итн.* Некои од овие глаголи можат и речиси целосно да се лексикализираат, како на пр. *Не дај божје / не дај божје / не дај божје* со значење искажување желба да не се случи нешто лошо, несакано, непожелно: *Не дај божје да се разболиш, тешко тебе!* Некои од овие глаголи влегуваат во состави на некои фразеолошки изрази или пословици: *не речи двапати, не умри магаре до зелена трева.* Во сите вакви случаи не се работи за чист императив туку за нијансирано предупредување или искажување желба да не дојде до несакано дејство. Некои вакви пословици имаат и чисто прохибитивно значење како на пример пословицата: *„Не стори, да не најдеш“* или *„Во здрава нога трн не набодни си“.*

Во својата „Граматика на македонскиот литературен јазик“ Блаже Конески дава примери со употреба на свршени глаголи во негиран императив со кои, всушност, се добива ефект или значење на застрашување на соговорникот: *Ајде не земи го, па ќе видиш што ќе ти направам! – Не дојди, па ќе видиш што те чека!*¹ Стилистичката мотивираност на ваквите изрази е мошне силна и со нив се искажува зголемен ефект на застрашувањето во однос на истото значење искажано само со услов: *Ако не го земеш, ќе видиш што ќе ти направам! – Ако не дојдеш, ќе видиш што те чека!*

Формите на негираниот императив се употребуваат и во искази со кои се искажува некакво предупредување или опомена, потсетување на соговорникот. К. Конески смета дека ваквата употреба на негираниот императив од свршени глаголи не е обична во македонскиот јазик, иако наведува примери од делата на К. Чашуле: *Не заборавете, ако дозволите – јас бев испракан на два пати на највисоки политички училишта? – Сокријте го*

¹ КОНЕСКИ, Блаже. *Граматика на македонскиот литературен јазик.* Скопје 1967, стр. 416.

*нејзиниот труп и не дозволете никој да разбере дека си ги пресекла вените.*²

Негираниот императив мошне често се употребува во јазикот на дневниот печат и тоа најмногу во текстовите на рекламните и огласите, во разни написи со совети од. најразличен вид или текстови кои содржат некакви упатства и препораки или предупредувања. Таков карактер (кратки совети, препораки и предупредувања) имаат и текстовите во хороскопите објавувани во дневниот и во ревијалниот периодичен печат.

Вакви текстови се среќаваат како во македонскиот јазик, така и во сите други словенски јазици. Тоа е основната и главна карактеристика на ваквите текстови во ситесловенски јазици. Во тој поглед меѓу нив нема поголеми разлики. Па, сепак, дури и со лесно читање и без подлабоки анализи може да се забележат извесни разлики меѓу словенските јазици во поглед на присутноста на формите со негиран императив воекстовите со ваков карактер. Во македонскиот јазик во текстовите на рекламните објави во печатот прилично често се употребуваат императивните форми. Со малку намалена честота се употребуваат и формите со негиран императив. Таквите пораки во себе содржат обично совет или препорака: *Не ја пропуштајте можноста! Не пропуштајте ја можноста да освоите вредни награди со ...; Започнаа летните попусти во... Не пропуштајте! Сега не брзајте, извадете документи кога Вам Ви одговара! Не дозволувај да те возат...; За одмор без проблем – не одете без синопен; Не чекај, твојот иден најдобар пријател те очекува во еден од нашите салони.; И не заборавајте, зборувате за 0 ден./мин. во мрежата на...; Доколку знаете или пак се сомневате во постоењето на нелиценцирани компјутерски програми во вашата фирма, не дозволувајте таа „дупка“ во вашето работење да се прошири до степенот да ве остави вас и вашата фирма „боси“.*

Советите и препораките се мошне чести во написите кои содржат популарни здравствени совети: *Не казнувајте се поради малото уживање во колачот...; Не уништувајте ме, ве молам! Не шокирајте го организмот.; Не пијте лекови на своја рака.; Не пушете и не престојувајте во зачадени простории.; Не игнорирајте ги проблемите со спиењето.; Не се задржувајте предолго во иста положба.; Не прекрстувајте ги нозете...; Не прејадувајте се за да имате повеќе енергија.; Не одложувајте и обидете се со хомеопатија.* Пораките со најразлични совети или препораки се среќаваат и во текстовите во дневниот печат или во ревијалните модни списанија. Можат да се однесуваат на совети упатени до младите, а може да се однесуваат и на сите

возрасни групи: *Не лепете ја чантата за уво секогаш кога ќе слушнете дека свони телефон.; Не трчајте по џезвето секогаш кога ќе се случи нешто непријатно.; Не излегувајте на места каде што навистина можете да си го слушнете сопствениот глас.; „Не излегувај со мокра коса, ќе настинеш.“ Практикувајте ја фразата, но не кажувајте ја на глас.; Наместо да љубоморите, не пијте, не пушете и работете повеќе.; Не оставајте впечаток дека сте отсутни од домот.; Не молчи!; Не занимавај се со политика: Спиј, работи, молчи и јади.; Некои пораки имаат карактер на повик или потсетување: Не заборавајте да ја пополните вашата ГОДИШНА ДАНОЧНА ПРИЈАВА (образец „ПДД-ГДП“). Понекогаш негиран императив може да се најде и во насловот на некоја книга: „Не губете ги нервите поради ситниците во љубовта“.*

Негиран императив има и во текстовите со предупредувања отпечатени на кутиите со цигари: *Заштитете ги децата: не дозволувајте да вдишуваат чад.* Пораки со совети кои можат да имаат и карактер на предупредување може да се сретнат и во друг тип текстови во дневниот печат: *Не ги вознемирувај граѓаните; Не ме вади од памет.; Не кревај паника.; Не очекувајте воодушевување.; Не кашлајте при срцев удар, туку брзајте на лекар.; Керко, не брзај!; Не конзумирајте од остатоците по ручекот.; Не јадете на улица...; Никогаш не излегувајте од дома гладни.; Не срамете се да го замолисте келнерот...; Не занемарувајте го заморот...*

Како што може да се види од наведените примери во сите случаи глаголите употребени во формите на негиран императив се од несвршен вид. Единствениот пример со глагол од свршен вид има во примерот: *Не биди коцкаст, забавата е во кругот!* Меѓутоа и овој глагол во македонскиот јазик, иако во основа се дефинира како свршен, може во определени случаи да се реализира како глагол од несвршен вид.³ Исто така може слободно да се заклучи дека доминантен начин на образување на негацијата е со едноставно додавање на не пред глаголот. Другиот начин на образување негиран императив со *немој* или *немојте* е многу поредок: *Немојте да судите, порача Јелена Јованова.; Никогаш немојте да ја сожалувате личноста која пати...*

Во текстовите на хороскопите објавувани во дневниот и во ревијалниот печат мошне често се употребуваат формите на давање совети или препораки, а нешто поретко и предупредувања. Негираниот императив е, практично, една од вообичаените форми на изразување содржини со карактер на совет, препорака или предупредување во ваквиот вид текстови: *Не претерувајте со премногу работа, одвојте малку време*

² КОНЕСКИ, Кирил. *Употребата на негиран императив од перфективни глаголи во македонскиот јазик, Македонски јазик XXIII.* Скопје 1972, стр. 131.

³ КОНЕСКИ, *Употребата на негиран*, стр. 121.

за прошетка и релаксација со саканата личност; **Не драматизирајте.** Работите полека ќе си дојдат на свое место; **Не консумирајте** ладни напиевки; **Не дозволувајте** моменталната ситуација да ве извади од колосек и да ви ја разниша самодовербата; -

Не заморувајте се со семејните проблеми...; Ако почетокот не ве радува многу, **не губете** трпение и верба; ...**Не надевајте се** многу на романтични вечери и сентименталности; **Не обидувајте се** да ја подобрите состојбата на нелегален начин; ...**Не чекајте** до последниот момент...; **Не се тревожете** на приговорите на семејството; **Не се задоволувајте** со второ место...; **Не двоумете се** да побарате помош... **Не бидете** многу строги кон себе.; **Не поминувајте** го времето во осамност.; **Не почнувајте** веднаш караници.; **Не излегувајте** на бучни и гласни места.; **Не го земајте** саканиот здраво за готово.; **Не стеснувајте се** да побарате помош.; **Не плеткајте се** во туѓи работи.; **Не кажувајте** им на другите како да го живеат својот живот.; **Не изгладнувајте се.**

За разлика од другите текстови во хороскопските текстови многу почесто се среќаваат примери на негиран императив со формите **немој, немојте; Немојте да дозволите** тоа да се одрази на вашиот однос со соработниците; **Немојте да паничите**, бидејќи стравот може само да ве блокира; **Немојте** премногу да се **оптоварувате**; **Немојте** тврдоглаво да ја **комплицирате** работата; **Немојте** да го **менувате** мислењето; **Немојте** да **бидете** изненадени; **Немојте** да **предвидувате** неизвесни ситуации...; **Немојте** да **влегувате** во конфликти со вашиот партнер; **Немојте** да се **нервирате**; **Немојте** да **заборавате** на насмевката; **Немојте** да се **зачудите** кога околината ќе почне да ве озборува и да ве избегнува; **Немојте** да се **испровоцирате**... Од наведените избрани примери може лесно да се заклучи дека во ваквите примери се можни и двата вида, што е и очекувано со оглед на практиката во современиот македонски литературен јазик⁴

Материјалите собрани од словачки извори покажуваат прилично честа употреба на формите на негираниот императив со познатото значење давање совет, препорака или предупредување: *Nezabúdajte na základné zásady používania kariet; Nenechajte svoje oči starnúť; Nepodceňujte neutíchajúcu bolesť vášho podbrušia; Nepremeškajte 20% zľavu na predplatnom; Neprehliadnite detaily!; Nebojte sa lekára; Neplať viac!; Netrpte!; Nebudte sivou myškou letných nocí!; Ak máte viac kariet, nedržte ich na jednom mieste.*

Nezverejňujte číslo karty. Nezapomeňte!; PIN kód nikdy neuchovávajte v blízkosti karty, neoznamujte ho iným osobám. Pri platení v obchode či restaurácii kartu

nespúšťajte z očí. Во текстовите на хороскопите и во словачкиот јазик, како и во другите словенски јазици, негираниот императив е застапен мошне често: *Spoliehajte sa sám na seba, no nezabudnite počúvať, čo vraví na situáciu...; Nezahrávajte sa s citmi niekoho, komu na vás záleží.; Nezlaknite sa, ak nepôjde sprvu všetko ľahko. Nevzdávajte sa, zachovajte pokoj.; Nepreceňujte sa zdravotne ani pracovne.; Neuverte tomu, že jeho láska je samozrejmosť.; Nenalette podvodníkov...; Neprežeňte to s ospevovaním novej situácie...; Neriadte sa jej prvou reakciou...; Nesnažte sa byť vždy dokonalé.; Nedajte sa zatiahnuť do zbytočných rizík...; Nemiešajte sa do problémov iných ľudí.; ...nereagujte na ne; Neviažte sa na ľudí...; Nevymýšľajte nič nové.; Nepredlžujte agóniu vás oboch.; Nezaspiť na vavrľnoch...; Nerobte si prevelké nádeje...; Nezamotajte sa do malicherných hádok.*

Од наведените примери собрани од словачкиот печат може лесно да се заклучи дека двата вида се практично во рамноправна употреба. За да се определи попрецизно нивната честота и да се утврди евентуална доминација на едниот вид неопходно е истражување врз поголем корпус примери.

Врз основа на оваа кратка анализа можеме да заклучиме дека во македонскиот јазик доминантен е невршениот вид додека свршениот е практично исклучен, а двата вида се појавуваат почесто кај формите на негираниот императив образувани со **немој, немојте.**

Поинаква е ситуацијата во словачкиот јазик. Кратката анализа покажува поинаква слика во однос на македонскиот јазик, т.е. дека во словачкиот јазик двата вида практично се во рамноправна употреба.

SUMMARY: *The Verbal Aspect of the Negative Imperative Forms in the Macedonian and in the Slovak Language.* In the Macedonian language, the imperative forms of perfective verbs are very limited – some forms are fully lexicalized and others have stylistic nuances and are used for giving recommendation or warning. In Macedonian and in Slovak language, the negative imperative forms are very often used in the daily press, especially in commercials and in listings, in different sorts of headlines which include giving advices in any way or texts that contain instructions, directions, recommendations or warnings. This type of characteristics (short advices, recommendations and warnings) are also used in the astrology forecasts, published in the daily press and in the periodic press, such as weekly and monthly magazines etc. Slavic languages (also called Slavonic languages) have a lot of similarities in the use of the verbal aspect in the negative imperative forms. Although, in specific cases, they do tend to show smaller or bigger differences in the selection of the verbal aspect when

⁴ КОНЕСКИ, Кирил. Значењата на императивот во македонскиот јазик, *Македонски јазик XXV*. Скопје 1974, стр. 164.

used in the short types of texts already mentioned above. In Macedonian language, the aspect of the negative imperative forms that are used in written form for giving advice, recommendation or warning usually is imperfective. On the other hand, in Slovak in similar contexts these forms are represented almost equally in both aspects, perfective and imperfective.

prof. PhDr. Maksim Karanfilovski, PhD.
Faculty of Philology "Blaze Koneski"
University "Ss. Cyril and Methodius"
Blvd. Goce Delcev 9A
1000 Skopje, Republic of Macedonia
mkaranfilovski@yahoo.com